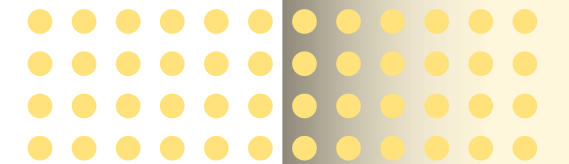
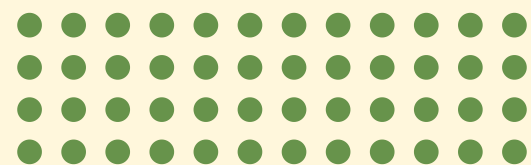

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

ФАКУЛЬТЕТ «ДИЗАЙН СЕРЕДОВИЩА»
КАФЕДРА «ДИЗАЙН СЕРЕДОВИЩА»

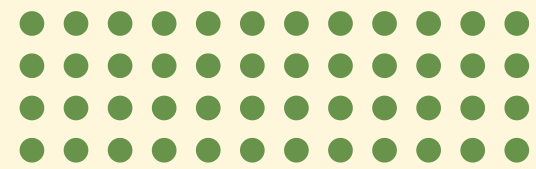
ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ АРХІТЕКТУРНО- ЛАНДШАФТНОГО СЕРЕДОВИЩА СЕНСОРНИХ САДІВ

Харків 2025

Виконала студент ДАЛС-2024:
Котляренко Анна
Керівник:
Северин Віктор Дмитрович,
канд. мистецтвознавства, старший викладач

Актуальність теми

Сучасне міське середовище характеризується високим рівнем шуму, інформаційним перенавантаженням, дефіцитом зелених зон, що негативно впливає на психоемоційний і фізичний стан людини. У країнах ЄС сенсорні сади вже успішно функціонують у громадських, освітніх і реабілітаційних просторах, демонструючи користь для дітей, літніх людей і людей з інвалідністю. Для України ця тема набуває особливого значення через війну та пов'язану з нею потребу в психологічній реабілітації військових і цивільних.

Рішення проблеми: створення сенсорних садів як інклюзивних ландшафтних просторів, що через вплив на органи чуття сприяють зниженню рівня стресу, відновленню психоемоційної рівноваги та соціальній адаптації людини. Адаптація європейського досвіду проєктування сенсорних садів до українських умов дозволить формувати ефективні, доступні та екологічно орієнтовані простори, здатні підтримувати процеси реабілітації, освіти та оздоровлення населення.

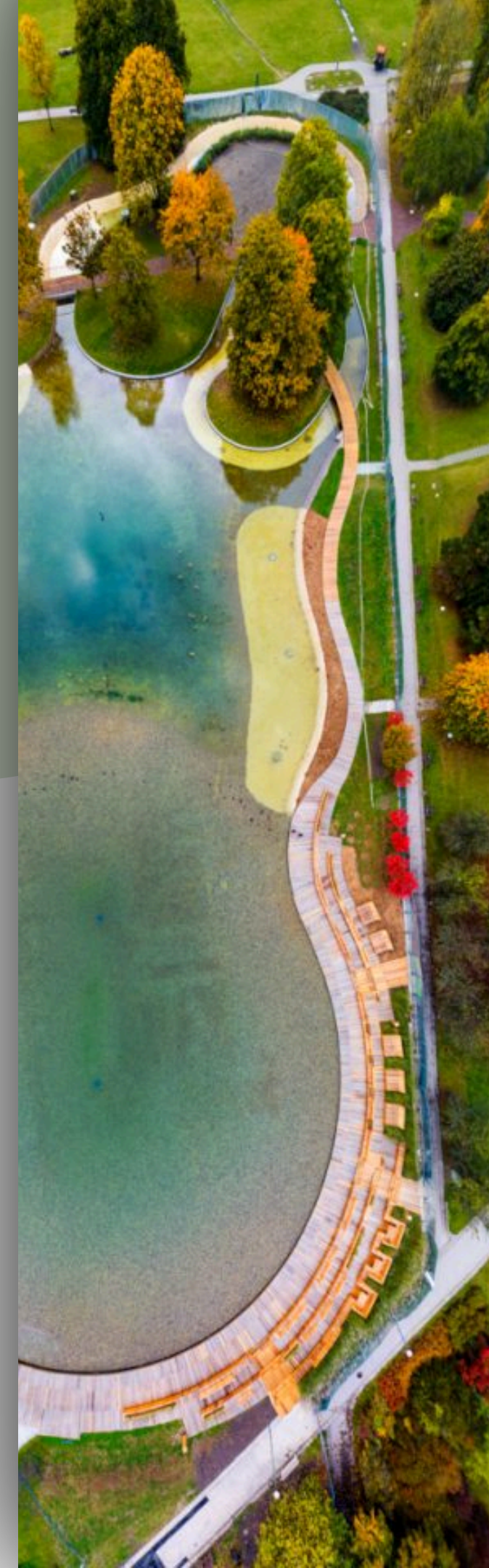

> **Мета дослідження** – визначити принципи створення та функціонування сенсорних садів у міському середовищі на основі досвіду європейських країн та розробити рекомендації щодо їх впровадження в Україні для покращення якості міських просторів і формування інклюзивного міського середовища.

> **Об'єкт дослідження** – дизайн сенсорних садів, як інноваційна форма організації міського публічного простору.

Предмет дослідження

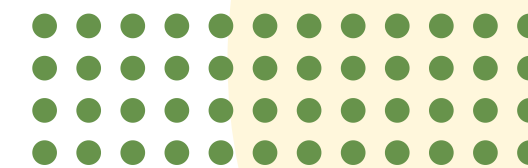
принципи формування дизайну архітектурно ландшафтного середовища сенсорних садів.

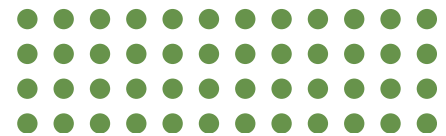

Завдання

- ▶ Проаналізувати теоретичні основи сенсорних садів, їх історію розвитку, призначення та особливості.
- ▶ Дослідити досвід європейських країн щодо організації, дизайну та функціонування сенсорних садів у міських умовах.
- ▶ Визначити ключові принципи, технологічні рішення та елементи, що забезпечують ефективність сенсорних садів.
- ▶ Розробити рекомендації щодо впровадження сенсорних садів у міських просторах України з урахуванням інклюзивності, екологічності та сталого розвитку.

Методи дослідження

▶ Методи просторово-акустичної адаптації середовища для людей з порушенням слуху

▶ Методи просторово-сенсорної організації середовища для людей з підвищеною чутливістю

▶ Методи просторово-ергономічного проєктування середовища для користувачів кріслоколісних засобів пересування

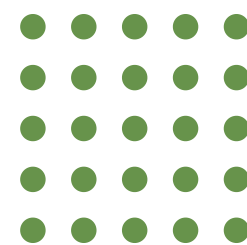
▶ Методи просторово-комфортного формування середовища для людей похилого віку

▶ Методи просторово-візуальної адаптації середовища для людей з порушенням зору

▶ Методи просторово-функціональної організації середовища для дітей з порушенням опорно-рухового апарату

Гуго Кюкельгауз

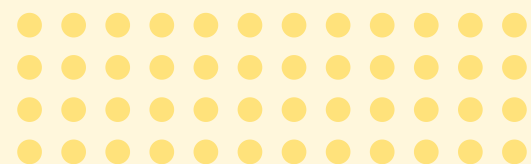
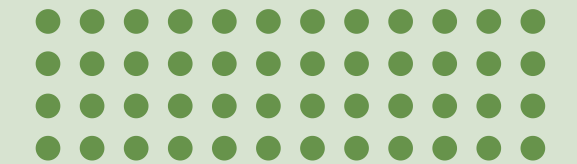

Ідея оздоровчого впливу природи на людину має давнє історичне підґрунтя: ще в античності та Середньовіччі сади слугували просторами для відпочинку, лікування й духовного відновлення. Сучасне осмислення сенсорних просторів пов'язане з діяльністю Гуго Кюкельгауз, який у середині ХХ століття акцентував увагу на ролі органів чуття та тілесного досвіду у взаємодії людини з навколишнім середовищем.

У другій половині ХХ століття ці ідеї були розвинені в терапевтичних підходах і лягли в основу створення сенсорних садів, що почали застосовуватися у медичних, освітніх і соціальних закладах. З кінця ХХ — початку ХХІ століття сенсорні сади активно інтегруються в міську структуру європейських міст як інклюзивні, багатофункціональні простори для відновлення, соціальної взаємодії та покращення якості життя.

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНИХ САДІВ

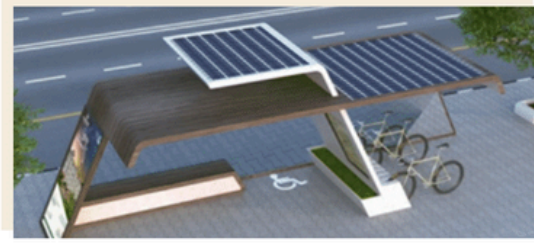
ЕТАП	ХАРАКТЕРИСТИКА	КЛЮЧОВІ ОСОБЛИВОСТІ	
Античність – Середньовіччя	Сади як простір відпочинку та лікування	Монастирські сади, лікувальні трави, тиша та споглядання	
1960–1970-ті рр.	Виникнення методики Snoezelen	Терапія для людей з аутизмом, деменцією, порушеннями розвитку	
1980–1990-ті рр.	Поширення біля лікарень, шкіл, реабілітаційних центрів	Початок інклюзивного підходу	
2000-ні рр.	Активна інтеграція в європейські міста	Багатофункціональність, доступність, урбаністичність	
2010– Теперішній час	Біофільний дизайн, сталий розвиток, інтерактивність	Сенсорні технології, екологічність, соціальна та терапевтична функції	

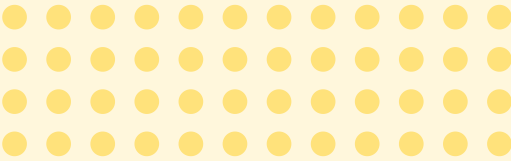
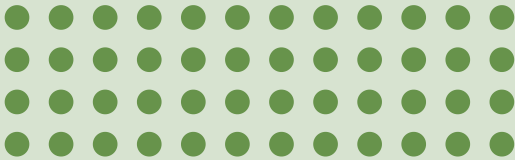

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНО-ЛАНДШАФТНОГО
СЕРЕДОВИЩА СЕНСОРНИХ САДІВ

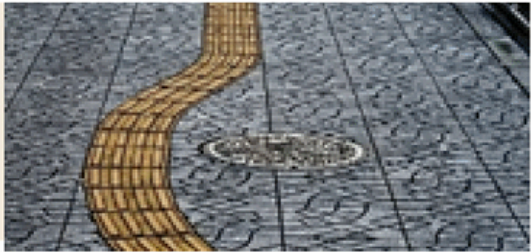
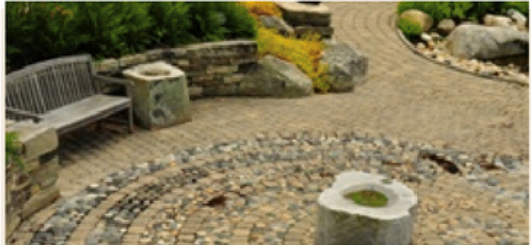
НАПРЯМ	ПРИНЦИП	ОПИС
Інклюзивність	Безбар'єрність	Пандуси, широкий простір, рівні покриття, доступність для всіх груп
Ергономічність	Комфорт руху та орієнтації	Зрозумілі маршрути, зручні сидіння, логічне зонування
Мультисенсорність	Активація всіх відчуттів	Ароматичні рослини, тактильні покриття, звукові та світлові елементи
Екологічність	Стійкі та природні матеріали	Місцеві рослини, системи автополиву, збирання дощової води
Інтерактивність	Залучення технологій	Аудіосупровід, підсвітка, інтерактивні панелі, тактильні модулі

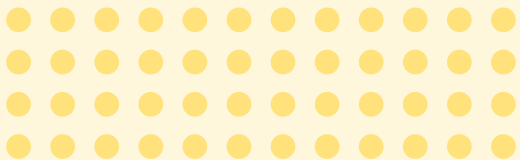
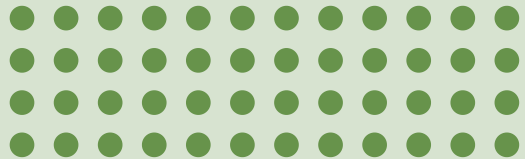
НОРМАТИВНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ПАРАМЕТРІВ,
ІНКЛЮЗИВНОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ПРОСТОРУ СЕНСОРНОГО САДУ

НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ	НОРМА / ВИМОГА	ПОЯСНЕННЯ	
Безбар'єрність та доступність	Максимальний ухил доріжок — до 5°	Забезпечує безпечний рух для людей на кріслоколісних засобах і з обмеженою мобільністю	
Ширина маршрутів пересування	Мінімум 1,5 м, щоб дві людини могли розминутися	Норма, спрямована на інклюзивність і зручність руху	
Безпечні покриття	Гладкі, неслизькі поверхні на всіх доріжках	Підвищує рівень безпеки для всіх користувачів, особливо людей похилого віку та людей з інвалідністю	
Наявність місць відпочинку	Лавки, перголи, навіси біля кожної функціональної зони Місця відпочинку	Забезпечують комфорт у спекотну пору та під час тривалого перебування у саду	
Інклюзивна навігація	Контрастні таблички, зорові орієнтири, освітлення	Забезпечує орієнтацію для людей з порушеннями слуху й зору	

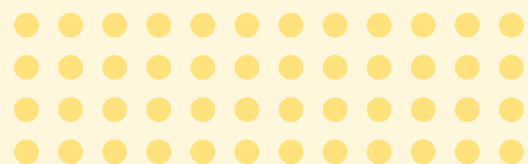
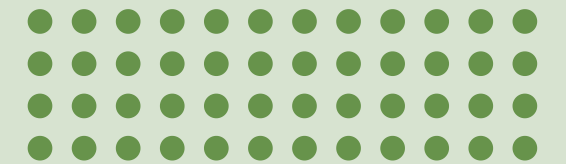
НОРМАТИВНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ПАРАМЕТРІВ,
ІНКЛЮЗИВНОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ПРОСТОРУ СЕНСОРНОГО САДУ

НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ	НОРМА / ВИМОГА	ПОЯСНЕННЯ	
Тактильні орієнтири	Контрастні елементи, тактильні смуги, візуальні маркери, матеріали різної текстури	Необхідно для людей з вадами зору та слуху	
Екологічність	Використання нетоксичних матеріалів та місцевих рослин	Підвищує безпечність та знижує витрати на утримання	
Функціональність та ергономіка	Простір повинен бути безпечним, доступним і довговічним	Загальна вимога до всіх інклюзивних публічних просторів	
Зонування	5 сенсорних зон	Візуальна, слухова, ароматична, тактильна, смакова	
Світлотехніка	М'яке рівномірне освітлення	Запобігання небезпечним тіням, комфорт у темний час доби	

КАТЕГОРІЇ КОРИСТУВАЧІВ ТА ЇХНІ ПОТРЕБИ В СЕНСОРНОМУ ПРОСТОРІ

КАТЕГОРІЯ КОРИСТУВАЧІВ	ОСНОВНІ ПОТРЕБИ	РЕКОМЕНДОВАНІ РІШЕННЯ
Люди з порушенням слуху	Візуальна навігація, тактильні відчуття, світлові сигнали	Контрастні таблички, декоративне освітлення, водні елементи, широкі освітлені доріжки
Люди з підвищеною сенсорною чутливістю	М'які стимули, спокій, мінімум шуму	Спокійні текстури, зелені зони з мінімумом яскравих звуків
Користувачі кріслоколісних засобів	Безбар'єрність, широкий простір, плавні переходи	Ухил $\leq 5^\circ$, ширина доріг $\geq 1,5$ м, гладке покриття
Люди похилого віку	Безпека, тінь, можливість частого відпочинку	Лавки, перголи, тіньові ділянки, зручні маршрути
Люди з порушенням зору	Тактильні орієнтири, звукові орієнтири	Монастирські сади, лікувальні трави, тиша та споглядання
Діти з порушеннями опорно-рухового апарату	Доступність, підтримка, можливість взаємодії з рослинами	Терапія для людей з аутизмом, деменцією, порушеннями розвитку
Люди у стані стресу / реабілітації (в т.ч. військові)	Спокій, відокремленість, відновлення	Початок інклюзивного підходу

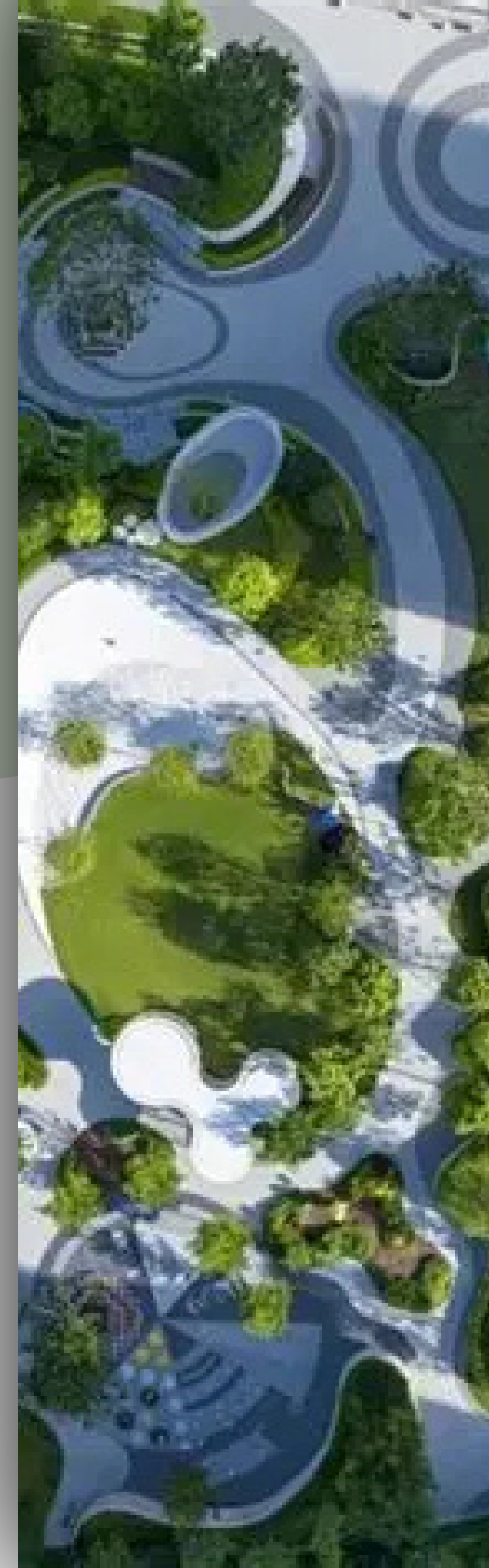
ПОРІВНЯННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ДОСВІДУ

КРИТЕРІЙ	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД	УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД
Стан розвитку	Розгалужена мережа сенсорних садів у містах, школах, хоспісах, університетах	Початковий етап формування; поодинокі реалізації
Інклюзивність	Повне дотримання стандартів доступності	Переважно часткове, потребує вдосконалення
Технологічність	Інтерактивне освітлення, аудіопанелі, біофільний дизайн	Обмежене використання технологій
Екологічність	Місцеві рослини, системи водозбору, «зелені дахи»	Екологічні підходи впроваджуються поступово
Соціальна функція	Терапія, освіта, реабілітація, інклюзія	Акцент на реабілітації військових та цивільних

Аналіз європейського та українського досвіду дизайну сенсорних садів

Європейські сенсорні сади створюються з урахуванням принципів інклюзивності та багатофункціональності. Дизайн таких садів поєднує природні елементи, естетику, терапевтичні зони та інтерактивні сенсорні елементи: тактильні доріжки, ароматні рослини, звукові фонтани та кольорові композиції, які стимулюють всі органи чуття. Відомими прикладами є Magneten Sensory Garden у Данії, де дах будівлі перетворено на зелений терапевтичний простір, та Blindengarten у Німеччині, спеціально облаштований для людей із вадами зору із тактильними клумбами, ароматними травами та акустичними орієнтирами. Дизайн цих садів забезпечує одночасно відпочинок, навчання та реабілітацію, інтегруючи простір у міську інфраструктуру та роблячи його доступним для всіх відвідувачів.

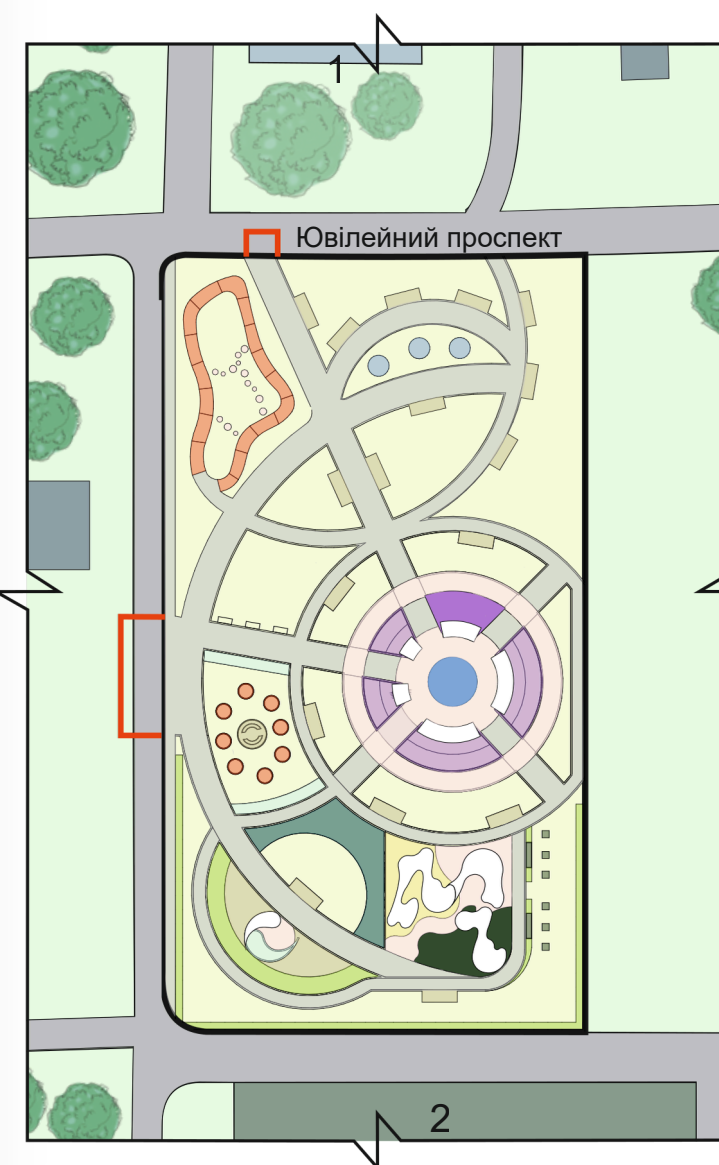
В Україні сенсорні сади з'явилися недавно, у Львові, Києві, Чернігові та Івано-Франківську. Українські проекти спираються на європейські стандарти біофільного та інклюзивного дизайну, поєднуючи естетичні рослинні композиції із сенсорними, терапевтичними та освітніми елементами. Продумане зонування, пандуси, тактильні та ароматичні елементи створюють безпечне, комфортне і стимулююче середовище, яке одночасно задовольняє потреби відпочинку, навчання та соціальної взаємодії.

Проектне рішення дизайну сенсорного саду

Обраний дизайн проект сенсорного саду розташований у східній частині Харкова та знаходиться у Салтівському адміністративному районі міста. Він займає частину, що на даний момент часу пустує та огорожена парканом, в парку "Перемога". На північ від цього простору розташовані - медичний центр ОХМАТДИТ і «ДАР», зі сходу ділянку обмежує проспект Тракторобудівників, з півдня - Салтівське шосе, а з заходу - вулиця Гвардійців-Широнінців - поряд з якими розташовані житлові мікрорайони міста.

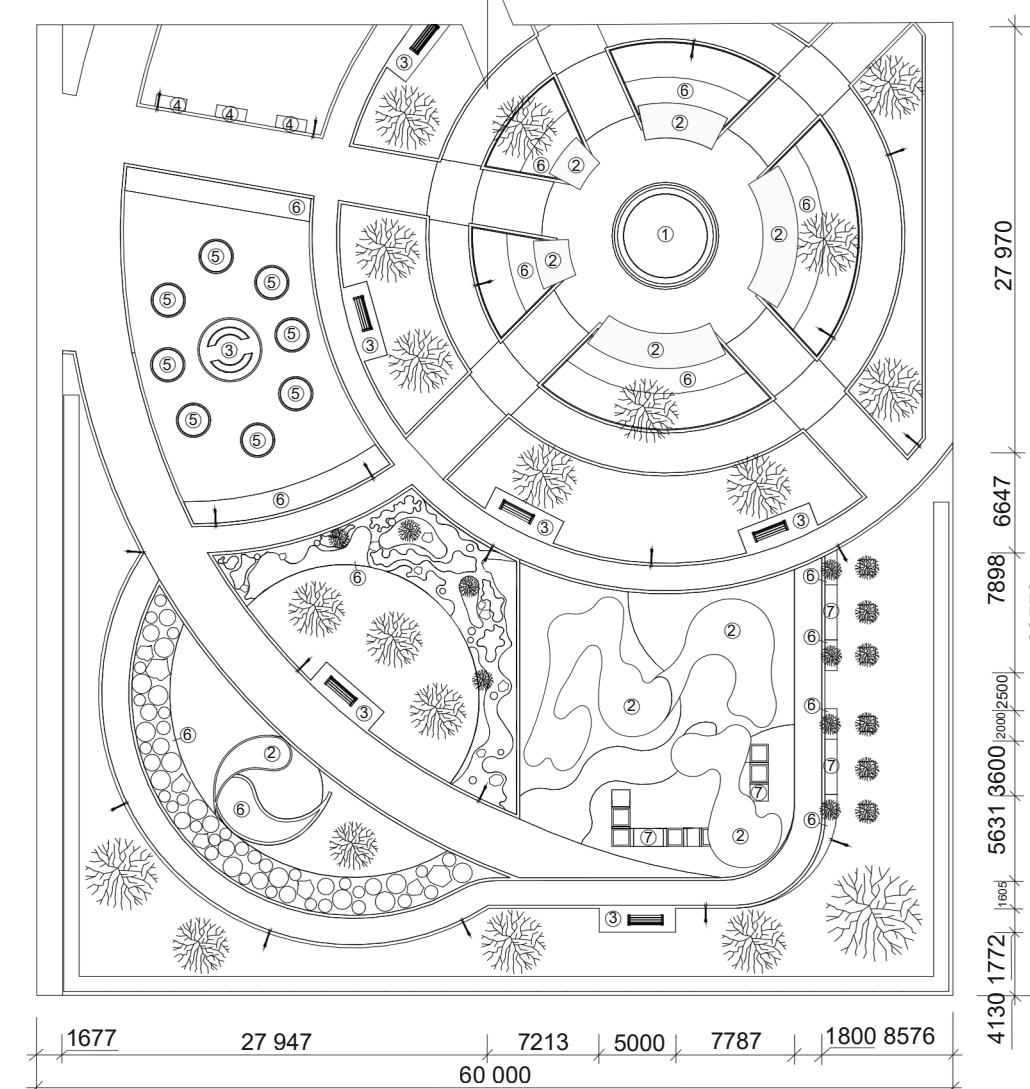
Функціональне зонування:

Експлікація:

1. Автомобільний центр
 2. Футбольні поля та юнацької творчості
- Озеленення
 - Зелені насадження
 - Доріжки
 - Мощення
 - Слухова зона
 - Ароматична зона
 - Зона пікніка
 - Зона пасивного відпочинку
 - Зона водних біотопів
 - Зона сенсорних поверхонь
 - Сенсорна зона з хвойними
 - Зона сенсорних грядок
 - Зона сенсорних клумб
 - Навіси
 - Вхідна зона

Генеральний план:

Проект парку має сучасну, екологічно орієнтовану та відкриту концепцію. Композиційним центром є фонтан, навколо якого сформовано зручну громадську зону з безбар'єрними пішохідними доріжками, доступними для всіх відвідувачів. Дерев'яні перголи й лави створюють комфортні місця відпочинку, а дерева зі сталою кроною впорядковують простір і забезпечують тінь. Озеленення доповнюють квітники з лавандою, самшитом, гортензіями та декоративними злаками. Загальна композиція поєднує чітку геометрію з природними елементами, формуючи сталий, рекреаційний та інклюзивний громадський простір.

Проект цієї частини парку вирішено як сучасний багатофункціональний простір із поєднанням відпочинку та міського садівництва. Планування передбачає безбар'єрні маршрути, дерев'яні тераси та легкі перголи, що забезпечують комфорт і доступність для всіх відвідувачів. Озеленення включає колоновидні плодові дерева та кущі, а також французькі грядки з пряними травами, зеленню й овочами, доповнені столами-грядками для людей з інвалідністю. Простір сформовано як інклюзивне, відкрите та дружнє середовище, доступне для спільного відпочинку й взаємодії з природою.

Проект даної ділянки парку виконано у сучасному ландшафтному стилі з акцентом на спокій і гармонію з природою. Планування передбачає безбар'єрні пішохідні доріжки, доступні для всіх категорій відвідувачів.

У композиції використано клумби з ароматними квітами та декоративним камінням, доповнені валунами, м'якими вівсяницями й кулястими туями. Простір формують дерева зі сталою кроною, що забезпечують тінь і впорядкованість.

М'яке освітлення ліхтарів підкреслює ландшафт у вечірній час і створює безпечний, інклюзивний та комфортний громадський простір.

Ділянка парку спроектована у сучасному ландшафтному стилі з акцентом на декоративність, спокій та доступність. Планування передбачає безбар'єрні пішохідні доріжки, зручні для всіх відвідувачів.

У композиції використано клумбу з декоративного каміння з валунами та хвойні рослини різної форми: нівакі з ялівцю, ґрунтопокриття ялівці, кулясті гірські сосни та кулястий тис ягідний. Простір доповнюють дерева зі сталою кроною.

М'яке освітлення ліхтарів і підсвітка рослин забезпечують комфорт, безпеку та підкреслюють естетику ділянки у вечірній час, формуючи інклюзивний і затишний громадський простір.

Цю ділянку парку спроектовано як сенсорний, інклюзивний простір для відпочинку та взаємодії з природою. Планування передбачає безбар'єрні пішохідні маршрути, доступні для людей з інвалідністю, дітей і осіб похилого віку.

Композицію формують сенсорні ділянки з різними типами покриття, клумби з ароматними квітами та декоративними злаками, а також поодинокі дерева, що створюють комфортну тінь і просторові акценти. Центральна зона з місцями для сидіння сприяє спілкуванню та відпочинку.

М'яка підсвітка рослин і ліхтарі підкреслюють ландшафтні елементи у вечірній час, забезпечують орієнтацію та безпеку. Загалом ділянка сформована як доступний, заспокійливий і терапевтичний простір, придатний для відвідувачів з різними потребами.

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ СЕНСОРНИХ САДІВ

РОЗДІЛ І ІСТОРИЧНІ ПИТАННЯ. МЕТОДИ			
ОБ'ЄКТ дослідження	дизайн сенсорних садів як неканонічна форма організації людського життєвого простору	МЕТОДИ дослідження	методи просторово-місцевинної адаптації середовища для людей з порушеннями слуху методи просторово-сенсорної організації середовища для людей з підвищеною чутливістю методи просторово-історичного проєктування середовища для користувачів хронічними захворюваннями методи просторово-когнітивного формування середовища для людей похилого віку методи просторово-візуальної адаптації середовища для людей з порушенням зору методи просторово-функціональної організації середовища для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату
ПРЕДМЕТ дослідження	привабливі історичні деталі архітектурно-ландшафтного середовища сенсорних садів		
МЕТА дослідження	встановлення принципів та основних етапів створення сенсорних садів у міському середовищі, врахування та інтеграція структури людського середовища		
РОЗДІЛ II ПРОЄКТУВАННЯ СЕНСОРНИХ САДІВ У МІСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ			

КАТЕГОРІЇ КОРИСТУВАЧІВ ТА ЇХНІ ПОТРЕБИ В СЕНСОРНОМУ ПРОСТОРІ САДІВ		
КАТЕГОРІЇ КОРИСТУВАЧІВ	ОСНОВНІ ПОТРЕБИ	РЕКОМЕНДОВАНІ РІШЕННЯ
Люди з порушеннями слуху	Кольорові навігації, тактильні алфавіти, світлові сигнали	Комп'ютерні навігації, джерела звукових сигналів, звукові індикатори, звуковий код для код. джерел
Люди з підвищеною сенсорною чутливістю	М'які стимули, стиліст, відсутність запаху	Стилізовані тактильні, ілюстровані коди з відсутністю екстремних запахів
Користувачі кірісноконічних засобів	Необар'єри, широкий простір, великі перешкоди	Умий з 0', широкі доріжки з 1,5 м, гладкі поверхні
Люди похилого віку	Безпечна, тіла, можливість частого відпочинку	Лампи, поручні, тіньові дахові, зручні маршрути
Люди з порушеннями зору	Тактильні кристари, звукові кристари	Тактильні картки, шрифти брайля, звукові індикатори
Діти з порушеннями сенсорно-рухового апарату	Доступність, підтримка, можливість взаємодії з рослинами	Низькі бар'єри, підтримки, адаптовані маршрути
Люди у стані стресу / реабілітації (в т.ч. військові)	Стиліст, відсутність запаху, відсутня перешкода	Транспарентні ілюстри, стилізовані ілюстри, адаптовані маршрути

КОРРЕКТИВНЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ВПЛИВ ДІЯ ПАРАМЕТРІВ, ВИСНОВКОВОСТІ ТА
БІЛІСНОВОСТІ В ПРОЦЕСІ СЕЛІСНОВОГО СІДІВ

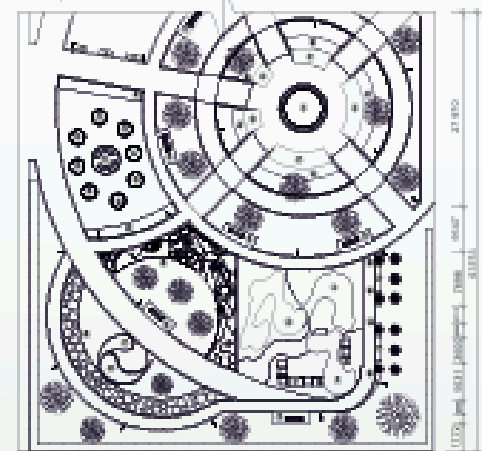
ФОРМАЛЬНИЙ ОБ'ЄКТ	НОРМА / ВІСНОГО	ПОЯСНЕННЯ	ФОТО
Безбар'єрності та доступності	Максимальний уміст дощової – 40%	Безбар'єрне безпечне рух для всіх людей з обмеженими можливостями	
Ширина маршруту пересування	Мінімум 1,5 м, щоб дві людини могли розминуватися	Норми, згідно яких, всі люди повинні вільно рухатися по вулиці	
Безпечні поверхні	Гладкі, рівномірні поверхні на всіх доріжжях	Поворотні площі, бордюри, асфальт і тротуари, які не мають нерівностей, що можуть виступати за перешкоди	
Навчальні зони відпочинку	Зони, де люди, які мають обмежені можливості, можуть відпочити, а також отримати інформацію про місто	Забезпечення комфорту і безпеки для всіх людей, які перебувають у зоні	
Висока якість	Комплексні рішення, згідно з принципом, з якого створюється місто	Забезпечення зрозумілого і зручного пересування людей по вулиці	

Нормативне та оптимальні значення показників, вказані в таблиці 1, є загальними для всіх вікових груп.

НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ	НОРМА / ПРИМЕР	ПОЯСНЕНИЯ	ФОТО
Тактичний орієнтир	Кольорові та лінійні, матеріальні ознаки, які можна розпізнати здалеку	Висвітлює дві ділянки з навіаційною сіткою та лінійкою	
Експозиційність	Висвітлює поверхню сцени таким чином, щоб її можна було розпізнати	Підсвічує місцевість та лінійку навіаційної сітки	
Функціональність та організація	Висвітлює елементи функціональної організації, такі як: будівля, вулиця, тротуар, і т.д.	Висвітлює місцевість та лінійку навіаційної сітки	
Зонування	З висвітленням зон	Висвітлює місцевість та лінійку навіаційної сітки	
Світлотехніка	Місце розміщення освітлення	Висвітлює місцевість та лінійку навіаційної сітки	

КРИТЕРІЙ	ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД	УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД
Стан розвитку	Розгалужена мережа спеціальних шкіл у різних, школах, аспірантах, університетах	Післявоєний етап формування: поодинокі реабілітації
Інклюзивність	Високі досягнені стандарти доступності	Перехід на часткову, потім на повне включення
Технологічність	Інтерактивне освітлення, аудіооповіді, біофітний дизайн	Обмежені використання технологій
Екологічність	Місцеві рослини, системи водозбору, «зелені дахи»	Експериментальні агроландшафти в парках
Соціальна функція	Терапія, освіта, реабілітація, інклюзія	Діагностика реабілітації в місцевих та зарубіжних

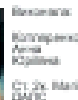
Генеральный план:

Environmetrics

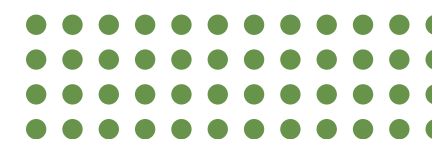

Entertainment

Receipts A-M[illegible][illegible]

Секретарь: **Степан Викторов**
Директор: **Дмитрий**
Иванов.

© 2004 Blackwell Publishing Ltd
Journal of Internal Medicine 255: 105–114

Висновки

1. Досліджено, що сенсорні сади є ефективним інструментом інклюзивного ландшафтного дизайну, адже забезпечують стимуляцію п'яти органів чуття, сприяють психологічному та фізичному відновленню, а також формують комфортне середовище для дітей, людей похилого віку та осіб з обмеженими можливостями.
2. Встановлено, що дизайн сенсорного саду поєднує природні, естетичні та терапевтичні елементи: кольорові рослини, тактильні текстури, ароматичні та їстівні рослини, природні звуки, водні й звукові інсталяції, що створює багатофункціональний і гармонійний простір.
3. Показано, що правильне зонування простору, ретельний добір кольорів, текстур, ароматів і звуків сприяє багаторівневому сенсорному досвіду, знижує стрес, покращує концентрацію, емоційний стан та соціальну взаємодію відвідувачів.
4. Проаналізовано європейський та український досвід: у Європі сенсорні сади активно інтегруються у парки, лікарні та освітні заклади, а в Україні — у Львові, Києві та Чернігові, де поєднуються стандарти біофільного та інклюзивного дизайну, створюючи доступні, безпечні й терапевтичні простори для всіх груп населення.
5. Висвітлено, що сенсорні сади виконують комплексну функцію: відпочинку, навчання, соціальної інтеграції, терапії та екологічної освіти, що робить їх важливим компонентом міської інфраструктури і засобом підвищення якості життя мешканців.

Харків 2025

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ